Yleishuomiot: Paljon oikeaa, hyvää tietoa. Melko vähän konkreettisia ja selviä toimenpide-ehdotuksia, eli liikutaan aika yleisellä ylätasolla. Kommentointiaika myös siten lyhyt, että kaikkia intressejä ei ole ollut mahdollista huomioida. Isokuva meille on positiivinen. Alla esityksiä täsmennyksiksi:

Esitetään lisättäväksi **strategian yhdeksi päätavoitteeksi** (s. 7, 8):
- *Viranomaisten toimintavaste ja omasuoja turvataan*

> Peruste: Viranomaisten toimintavaste on kaikkien uusien ja vanhojenkin uhkien torjunnan perusedellytys. Poliisin ja muiden turvaviranomaisten on kyettävä välittömästi reagoimaan koko valtakunnassa silloin kun tapahtuu. Toiminta-ajan heikkenemiseen ei yksinkertaisesti ole varaa. Tilanteiden kehittyminen voi alkaa nopeasti ja olla ennustamatonta. Toimintavasteen säilyminen ja sitä tukeva torjuntakyvyn kehittäminen osaamisen, lainsäädännön ja välineiden ajantasaisuudella on keskeistä. Tämä myös luo ja ylläpitää turvallisuudentunnetta, sekä yhteiskuntarauhaa ja ennalta estää uhkien ja rikollisuuden toteutumista. Kyse on poliisin ja muiden viranomaisten resurssin turvaamisesta.
>
> Samalla yhteiskunnan turvallisuuden ja ylipäisten elinmahdollisuuksien kannalta on aivan keskeistä, että turvataan kriittiset kohteet (mm. kyberhaavoittuvuus, energia, viestinvälistys ja kriittiset toimitilat).

Esitetään lisättäväksi **strategian toimenpiteiden yhdeksi osaksi** (s. 8.):
- *tiedonvaihto*

> Peruste: Uusin uhkien torjunnassa ja koko turvallisuustyön keskiössä on tietoperusteinen johtaminen, joka edellyttää tiedon vaihtoa, analysointia ja jalostamista. Pelkkä tieto ei riitä. Siksi tehokas tiedonvaihto ja koko kansallisen kyvyn mukaanotto tiedon jalostamiseksi on tärkeää. Maailmantilanne edellyttää aivan uudenlaista avoimuutta tiedonvaihdossa, jolloin siiloutuneet rakenteet tulee purkaa ja estää niiden lisääntyminen.
>
> Tiedonvaihto olisi siten tarpeen nostaa näkyvästi toimenpideluetteloon mukaan, vaikkapa analyysi ja ennakointi lokeroon tai paremmin kokonaan omaksi toimenpiteekseen.

Globaali keskinäisriippuvuus, s. 9 ja/tai s. 10-11 **yhteiskunnallinen kehitys** ja/tai s. 12 **taloudellinen kehitys** ja/tai s. 17 **Globaali turvallisuusympäristö**
Esitetään lisättävän selvemmin seuraavan suuntainen ajatus:

> Globaalit ilmentymät ovat konkretisoituneet koko valtakunnassa. Samalla työpaikkoja on menetetty erityisesti tehdaspaikkakunnilla, joka on yhdessä muun epävarmuuden ja maahanmuuttotilanteen kanssa ollut omiaan lisäämään ääriajattelua, polarisaatiota ja vihapuhetta.

Teknologia, s. 9 ja/tai s. 11 **teknologinen kehitys,** ja/tai s. 17. **Teknologian kiihtyvä murros**
Esitetään lisättäväksi seuraavan suuntainen ajatus**:**

> Yritykset ja kansalaiset käyttävät yhä enemmän erilaisia tietojärjestelmiä ja internetin palveluja. Tämä heijastuu suoraan siihen, miten kyberympäristö on vyörynyt päivittäiseksi osaksi poliisitoimintaa niin turvallisuuden ylläpidon kuin rikostutkinnan tehtävissä. Verkossa tai

osin sen välityksellä tehtävien rikosten määrä lisääntyy kiihtyvällä tahdilla ja myös osa ”perinteisestä” rikollisuudesta on siirtynyt verkkoon. Samalla tietokoneista ja tietoverkon palveluista saatava digitaalisen todistusaineiston merkitys korostuu ja on keskeinen myös muissa kuin kyberrikoksissa. Poliisin oman digitaaliforensiikan ohella työtä aiheutuu pyyntöjen lähettämisessä muihin maihin elektronisen todistusaineiston saamiseksi.

Tulevaisuudessa internetiin kytkettyjen laitteiden ja palvelujen määrä kasvaa ja monipuolistuu. Lisäksi tietoverkkoa käyttävien ihmisten määrä lisääntyy erityisesti kehittyvistä maista. Esineiden internet (IoT), koneoppiminen, keinoäly, robotisaatio ja palveluiden monipuolistuminen esimerkiksi finanssialalla (Fintech) kehittävät yhteiskuntaan merkittäviä uusia palvelukonsepteja. Samalla ne lisäävät kyberuhkia ja viranomaisen tarvetta pysyä kehityksessä mukana.

Samalla kun kyber on rikoksentekoväline, on se myös keskeinen hybridivaikuttamisen instrumentti. Ilmentymiskeinona voi olla esimerkiksi oikeudeton puuttuminen erilaisten automaatiojärjestelmien toimintaan haittatarkoituksin. Automaatiojärjestelmät ohjaavat teollisuuden tuotantojärjestelmiä tai turvaavat yhteiskunnan normaalin toiminnan kannalta elintärkeiden, kriittisten järjestelmien, kuten vesihuollon, energiantuotannon ja liikennejärjestelmien toimintaa. Hypoteettisena, mutta realistisena esimerkkinä voidaan nostaa esiin paperikoneet pysäyttävä kyberhyökkäys, joka voisi aiheuttaa yritykselle jo tunneissa merkittäviä taloudellisia tappioita. Toisena skenaariona voisi olla liikenneohjausjärjestelmän sekoittaminen, joka aiheuttaisi yhteiskuntarauhan horjumista sekä mahdollisesti merkittäviä aineellisia- ja henkilövahinkoja.

Demokratian ja perinteisten instituutioiden heikkeneminen, s. 9 ja/tai **Kansainväliset suhteet**, s 13.
Esitetään lisättäväksi seuraavan suuntainen ajatus:

Demokratian osalta autoritarismi ja nationalismi ovat tulleet haastamaan olemassa olevat ja lännessä liberalismiin nojaavat rakenteet. Retoriikassa korostuu suuruuden tavoittelu ja popularismisävyinen puhe. Ajatus on, että liberaalit arvot ja -politiikka tarjoavat vastauksena vain samoja pitkään vallalla olleita malleja, joihin merkittävä osa kansaa ei enää usko ja jotka eivät ole kyenneet ratkaisemaan uusia globaaleja ongelmia, kuten turvapaikanhakijatilannetta.

Turvallisuus ennakoinnin vaikeus (s. 14)
Esitetään lisättäväksi ehdotettua uutta strategian päätavoitetta tukevaa perustelua:

Viranomaisten toimintavaste on kaikkien uusien ja vanhojenkin uhkien torjunnan perusedellytys. Poliisin ja muiden turvaviranomaisten on kyettävä välittömästi reagoimaan koko valtakunnassa silloin kun tapahtuu. Toiminta-ajan heikkenemiseen ei yksinkertaisesti ole varaa. Tilanteiden kehittyminen voi alkaa nopeasti ja olla ennustamatonta. Toimintavasteen säilyminen ja sitä tukeva torjuntakyvyn kehittäminen osaamisen, lainsäädännön ja välineiden ajantasaisuudella on keskeistä. Tämä myös luo ja ylläpitää turvallisuudentunnetta, sekä yhteiskuntarauhaa ja ennalta estää uhkien ja rikollisuuden toteutumista. Kyse on poliisin ja muiden viranomaisten resurssin turvaamisesta.

Samalla yhteiskunnan turvallisuuden ja ylipäisten elinmahdollisuuksien kannalta on aivan keskeistä, että turvataan kriittiset kohteet (mm. kyberhaavoittuvuus, energia, viestinvälistys ja kriittiset toimitilat).

Esitys: uusi kohta toimenpideohjelman tavoitteen saavuttamisen keinoksi (s. 18)
Perustetaan hybridianalyysikoordinaattorin toimi Valtioneuvoston tilannekeskuksen yhteyteen (s. 18)

Hybridiuhkien osalta on *hybridianalyysikoordinaattorin* tehtävänä on kehittää ja tukea valtioneuvostotasoisesti hybridiuhkien tunnistamis- ja analysointikykyä operatiivisesta näkökulmasta (ei päällekkäinen strategisen Hybrid COEn kanssa). Tällä on ilmeistä tarvetta yhteisen tilannekuvan ja systemaattisten operatiivisten toimintamallien kehittämiseksi.

Myöhemmin päätavoitteena voi olla muodostaa *valtioneuvoston hybridianalyysikeskus*. SM:n sisällä Hybridianalyysikeskuksen perusajatuksena on ollut analyysitoiminnon suunnitteleminen valtioneuvoston kanslian tilannekeskuksen (VNTIKE) yhteyteen, kuitenkin ilman toiminnon sitomista kiinteäksi osaksi VNTIKEä.

Vastuutaho SM.

Toimenpidekokonaisuus 2: Toimivaltuudet ja suorituskyvyt (s. 19-21)

Viitataan poliisin hallintovaliokunnalle 7.9. lausunnossa mainittuun toimenpidelistaukseen täydennystarpeiden osalta.

Keskeistä erityisesti lisätä nykyiseen strategialuonnokseen erityisesti:

- virka-apusäännöksien kehittäminen: virka-avun päätösprosessin nopeuttaminen erityisesti sotilaallisten voimakeinojen osalta, Rajavartiolaitoksen oikeus antaa sotilaallista voimankäyttöä sisältävää virka-apua myös maa-alueilla terrorismirikosten torjunnassa, sotilaallista voimankäyttöä sisältävän virka-avun laajentaminen myös muiden kuin terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen vakavien rikosten estämiseen ja keskeyttämiseen (vakavat YJT-tilanteet/hybridi)
- Kyberturvallisuudessa omasuojan kehittäminen ja kyberhyökkäyksiin varautumisen ja toipumiskyvyn varmistaminen

Toimenpidekokonaisuus 4: Turvallisuusosaaminen ja kriisinsietokyky

Esitetään lisättäväksi tavoitteen saavuttamisen keinoihin:

- Tutkitun tiedon lisääminen muun muassa seuraavista aiheista: 1) millaista terrorismiin yllyttävää propagandaa ja muuta aineistoa Suomeen kohdistetaan Internetissä, 2) radikaali-islamistisen ympäristön kehittyminen Suomessa, 3) hybriditutkimus
- Osaamisen lisääminen viranomaisissa, yksityisellä sektorilla kansalaisten keskuudessa erityisesti uusista uhkista ml. informaatiovaikuttamisen tunnistaminen (mm. HybridCOE)